

NOTESZLAPOK A JOGI NYELVÜNK ÁLLAPOTÁRÓL SZÓLÓ VITÁHOZ

TÓTH MIHÁLY

professzor emeritus (KRE ÁJK)

kutató professzor (ELKH TK JTI)

Absztrakt

A magyar jogi nyelv kialakulása, sajátosságai és fejlődése folyamatos diskurzusok tárgya. E tanulmány a „Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra?” című kutatás keretében készült. Arra vállalkozik, hogy elsősorban gyakorlati példák, szemelvények segítségével rövid helyzetjelentést adjon jogi eszköztárunk, a szóbeli és írott közlés- és kifejezésmód aktuális, jellemző problémáiról.

A latint felváltó magyar jogi nyelv kialakulását bemutató néhány történeti adalék ismertetése után a tanulmány a jogalkotás nyelvének egyes következtelenségeit elemzi, ezt a jogalkalmazás nyelvének és a jogtudomány gyakran „bennfentes”, „kirekesztő” kifejezésmódjának kritikája követi.

A szerző következtetése, hogy továbbra sem a jogi nyelv, hanem a nyelvhez való viszonyunk felülvizsgálatára lehet szükség. Tovább kell keresnünk azt a kényes egyensúlyt, amely a közérthetőség, a szakszerűség és a nyelvhelyesség együttes igényét erősíti.

Kulcsszavak: jogalkotás, jogértelmezés, jogi nyelv, kodifikáció, nyelvhasználat, nyelvhelyesség, nyelvvédelem, törvények nyelvezete

LEAFS FROM A NOTEBOOK FOR THE DISCUSSION ON THE STATUS OF OUR LEGAL
TERMINOLOGY

Abstract

The formation, characteristics and development of the Hungarian legal terminology are subjects of continuous discourses. This study was made in the framework of the research program entitled: “Is there a need for legal-administrative terminology reform in Hungary?” It undertakes to provide a brief report on the current and typical problems of our legal toolbox, the oral and

written communication- and expression methods. The study primarily tries to achieve its aim with the help of practical examples and excerpts.

After the overview of a few historical ingredients showing the development of the Hungarian legal terminology that replaced the formerly used Latin language, the study analyses some inconsistencies those can be found in the terminology of codification. This is followed by a critique of the language of legal practitioners and of the academic sphere that is often identified as “insider” or “exclusionary”.

The author’s conclusion is that it is still not the revision of legal terminology, which is needed, but rather the revision of our relationship to this terminology. We must continue to search for the delicate balance that reinforces the simultaneous demand for intelligibility, professionalism, and correct and appropriate language.

Keywords: legal terminology, legal language, legislation, codification, language preservation, language use, legal interpretation, legislation, codification

1. Bevezető mentegetődzés

A mértéktartó cím szándékos, az alábbiakban valóban csak rövid megjegyzések, tézisszerű felvetések, idézetek következnek. Nem is mindig kapcsolódnak szorosan egymáshoz, ám talán közös bennük, hogy mindegyik jogi eszköztárunkhoz, a verbális vagy az írott közlés- és kifejezésmód aktuális, jellemző problémáihoz kapcsolódik.

Némelyiket csak sebtében jegyeztem fel, mások nem igazán újak, több közülük nyilván bővebb kifejtést indokol és érdemel, hogy aztán egyszer, hozzáértőbbek segítségével, a belőlük levont következtetések is részei lehessenek egy átfogóbb helyzetjelentésnek, a terápia lehetőségét is felkínáló, behatároló diagnózisnak. Bizonyos tanulságokat azonban talán így is hordoznak.

2. Jogi nyelv, „mesterséges nyelv”, szaknyelv – néhány történelmi tanulsággal

Szádeczky-Kardoss Irma, a néhány éve elhunyt kiváló nyelvész és jogtörténész többször hangsúlyozta, hogy egyes állításokkal szemben a jogi nyelv – szemben például az eszperantóval vagy a számítástechnika nyelvével – nem mesterséges nyelv. „Valamennyi szaknyelv közül ez ágyazódik bele leginkább a magyar

nyelvbe. Anyanyelvünk szerves része” – írta,¹ s szaknyelvi jellege is részben csak a latin kifejezések használata, részben pedig azért vált markánsabbá, mert a korabeli magyar szókincs jelentős hányada kikopott a mindennapi használatból, ám még sokáig megmaradt jogi fogalomként (például *tömlőc, lator, szeplősítés, fondorlat*).²

Mi okozza akkor mégis a jogi szaknyelv nehézkességét, érthetlenségét, a „prókátor nyelv” jellegét? – tette fel a kérdést. Nos, többek között például „az a mód, ahogyan ezt az egyébként közérthető jogi terminológiát használjuk, ahogyan azzal fogalmazunk: a nem magyaros fogalmazás, a magyar nyelv törvényeinek megsértése. E vétség felismerése éppoly nehezünkre esik, mint az elismerése, hiszen a nyelvi törvények szakszerű ismereteinek hiánya folytán jóhiszeműen esünk bele.”³

S valóban be kell vallanunk: ha jogásként a hétköznapok során olykor nehezen tudunk bizonyos jogi helyzeteket, konfliktusokat kezelni, az okokat szívesebben keressük a laikus közvélemény jogi ismereteinek, felkészültségének hiányosságában, mint saját kifejezésbeli pontatlanságainkban. Nem látjuk, be, hogy a mi hibánk is, ha az általunk használt nyelvi eszközök elégtelenek a bonyolult jogi összefüggések megértéséhez. A laikusok viszont az így nyert, számukra gyakran értelmezhetetlen információk alapján csak kevésbé boldogulnak, s a jogot „beavatottak csűrés-csavarásának”, olyan ellenséges eszköznek tekintik, amit nem értük, hanem ellenük alkalmaznak.

Ennek a helyzetnek jelentős történelmi gyökerei is vannak. Nálunk a jog nyelve csaknem a XIX. század derekáig a latin volt. A korai középkortól kezdve az írástudók, főként a papság és a műveltebb nemesség igyekezett az ebből adódó privilegizált helyzetet konzerválni. Mindez akadályozta a jog elterjedését, erősítette elidegenedését. A klasszikus latinhoz a kiváltságosok a későbbi évszázadok során sem csak a kifinomult terminológiai pontosság okán ragaszkodtak, hanem a beavatottság megőrzésének, az erre méltatlanok kirekesztésének érdekében is. A latin jogi nyelv még a nyelvújítás korában is alkalmat adott arra, hogy a „szakszerűség”, a „tudás” jegyében kizárják a „laikus kotnyelességet”.

1 SZÁDECZKY-KARDOSS Irma: Vázlat a jogi szaknyelv múltjáról és jövőjéről. *Jogász Szövetségi Értekezések*, 1987, X (2), 136.

2 Néhány régi szót megőrzött hatályos büntető törvényünk is. A levéltitok megsértése tényállásában ma is szereplő *kifürkészás* mellett ilyen például a *cserbenhagyás*, az *elkobzás*, vagy (az igéből képzett) *kerítés*.

3 SZÁDECZKY-KARDOSS i.m. 136.

Egészen a reformkorig a jogi oktatás és tankönyvirodalom nyelve is latin volt. A magyar nyelv használatát – a latin mellett először fakultatív módon megengedve – az 1805. évi IV. tc. tette lehetővé, de csak az 1844. évi II. tc. tette általánossá. Ettől az évtől tanítottak magyar nyelven az egyetemek is.

Szirmay Antal azonban már az első, a latin és a magyar nyelv között korlátozott választást engedő 1805-ös törvény megjelenése után egy évvel kiadta a perekben előforduló latin kifejezések magyar jegyzékét, arra törekedve, hogy „a fordításban nem az eredetét, de igaz értelmét a szónak tekintse”.⁴

Szlemenics Pál 1836-ban megjelent első magyar nyelvű büntetőjogi tankönyvében (ami saját korábbi latin munkájának fordítása volt), már olyan izes magyar szavak olvashatók, mint a „ház-kifürkészés” (ma kutatás), az „ellent-homlok-állítás” (ma szembesítés), az „állevéllel incselkedés” (az okirat-hamisítás felhasználással megvalósuló formája), vagy a „pénzkörnyülmételés (a pénzhamisítás fémpénzeket érintő egyik esete).”⁵

A magyar kifejezések útkeresésére igen jellemző, hogy e tankönyv kiadója szükségesnek tartotta az olvasó tudomására hozni: „a m. t. társaság [Magyar Tudós Társaság, az Akadémia elődje – T.M.] ezen munkának csak kiadója lévén, nem kezeskedik a benne követett nyelvszabályokról, sem írásmódról, sem végre akármi nemű nyelvet, s írást illető elvekről.”⁶

Ezután sorra jelentek meg a Corpus Juris fordításai,⁷ már magyarul kommentálták az osztrák Büntető törvénykönyvet,⁸ Büntető Perrendtartást,⁹ s

4 SZIRMAY Antal: *Magyarázattya azon szóknak, mellyek a Magyar Országgi Polgári, s törvényes dolgokban elő-fordulnak, némelly rövidebb formákkal*. Kassa, 1806. Minthogy ez a „Glossarium”, mint érdekes, a jogi nyelv múltját felidéző általam ismert tanulmányokban nem szerepel – jöllehet a Magyar Közlöny- és Lapkiadó 2007-ben hasonmás kiadásában megjelentette -, érdemesnek vélem felidézni Szirmay bevezető szavait. „Felderülvén már fel: Édes Hazánk, az a régen óhajtott hajnala, hogy már a Magyar is nem korcs, de más pallérozott Európai Nemzetekhez hasonló Dicső Nemzet léssen, az az: az újonta hozott törvény szerént minden felsőbb és alsóbb Polgári és Törvényes székben tulajdon anyanyelvével élhet... én is az én mezei csendességembe ezt a Hazafiúi egyeketet célul vettem magamnak, hogy azon szóknak Magyarázattját eleibe terjesszem Dicső Nemzetemnek.”

5 SZLEMENICS Pál: *Fenyítő törvényszéki magyar törvény*. Pest, Heckenast Gusztáv kiadása, 1836.

6 SZLEMENICS i.m. - a könyv függelékében olvasható „Tudnivalók”-ban.

7 Az első talán SZÁLE Antal munkája, aki a Corpus Jurist „először magyarítá, s helyenként az újabb törvények idézésével világosítá”. Fordította: SZÁLE Antal, Pozsony, Nyomtatta Wigand K.F., 1847.

8 SZOKOLAY István, Pest, 1852.

9 CSATSKÓ Imre, Pest, 1854.

lefordították a francia Code Penal-t is.¹⁰

A XIX. század második felében a latin visszaszorulása ellenére a magyar jogi nyelv fejlődését a jogrendszerünkre gyakorolt erős német–osztrák hatás nehezítette, s ez érződött jogszabályaink szövegén is.

Első büntetőkódexünk alkotóját, az egyetememes műveltségű *Csemegi Károlyt* sokan és sokszor dicsérték az 1878. évi V. tc. fogalmainak szabatossága, pontosága, egyértelműsége okán, olykori bírálói azonban mindig megemlégtették a törvény nyelvezetének magyartalanságát is.

Angyal Pál a múlt század korszakos jogtudósa emlékirataiban például ezt írta: „Csemegiék közismert magyartalanságára állandóan reá mutattam. Amikor a Btk. 1. §-ának a 'nullum crimen sine lege' elvet kifejező szövegének értelmezésére került a sor, egy esetben – ötletszerűen – a következő tréfás és természetesen derűtséget keltő pár mondattal fűszereztem előadásomat: 'Büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, amelyet a törvény annak nyilvánít.' Két szarvashibára hívom fel az urak figyelmét. Hangsúllyal emelem ki az azon és a képez szócskákat. Képez: tiszta germanizmus. Ez mindenestre kiküszöbölendő. No és az azon szó ebben az összefüggésben: 'azon cselekmény képez', teljesen magyartalan. Mindig bosszankodva olvasom a ház kapujára kifüggesztett ily tartalmú hirdető cédulát: 'Ezen ház eladó'. Hát – kérdem magamban: 'Mi eladó ezen házon' A magyaros szövegnek így kell hangzania: 'Ez a ház eladó' s a Btk. 1. §-át is így kellett volna megszerkeszteni: 'Büntett vagy vétség az a cselekmény, melyet a törvény annak nyilvánít'..."¹¹

A nyelvújító (vagy inkább megújító) törekvések ellenére a jogi nyelvben egyes latin kifejezések mégis makacsnak bizonyultak, s bár a „szakzsargonnak” már egyre kevésbé részei, ma is gyakran használjuk például az imént említett „Nullum crimen sine lege” mellett a „nulla poena sine lege” a „ne bis in idem”, az „in dubio pro reo” szentenciákat., vagy a „dolus directus”, „dolus eventualis”, „error in facti” stb. kifejezéseket.¹² Ennek jegyében szerepeljen a következő alcímbe is egy latin szó.

10 NÉMETH Antal, Sopron, 1867.

11 ANGYAL Pál: *Emlékeimből*. Budapest, Attila Nyomda Részvénytársaság, 1944. 40.

12 Sajnos egyre gyakrabban hallom ezeket vizsgákon fonetikusán ejteni (például a „poena” szóban az o-t és az e-t is kiejtve, de hallottam már így is: „nulla poén sine lege”)

3. Nyelvhelyesség és közérthetőség versus pontosság

Valószínűleg igaza van azoknak, akik többek között abban látják a jogi nyelvről folytatott diskurzusok nehézségeit, hogy a nyelvészek és a jogászok egyaránt úgy próbálják érvényesíteni a saját szempontrendszerüket, hogy közben nem, vagy csak felületesen ismerik a másikat. A nyelvészek okkal teszik szóvá, hogy a jogi szövegekben hemzsegnek a nyelvi, közérthetőségi hibák, ám gyakran a jogászok is okkal sérelmezhetnek: a nyelvészeti igények teljesítése a bírált kifejezések, közlések valódi tartalmának a rovására menne.

Az egyik – egyébként színvonalas, s a nyelvi visszásságok leküzdésében elkötelezett – írás szerzői pár éve összegyűjtöttek néhány példát arra, hogyan lehetne nehézkes, összetett jogi szövegeket nyelvi szempontból egyszerűbbé, közérthetőbbé tenni.¹³ Megállapításaikkal általában egyetértek, úgy látom azonban, hogy néhány esetben a jószándékú bírálat diszfunkcionális eredményekre vezetett. Íme erre az idézett cikkből néhány példa.

Az elsőben a szerzők „a nominalizáció (az igés szerkezetek hiánya) és a többszörösen bővített mondat” okozta nehézségeket kívánták egy törvényszövegben kiváltani. A kifogásolt mondat: „*A pénzmellékbüntetést meg nem fizetés esetén börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre kell átváltoztatni.*” Ez szerintük érthetőbb lenne így: „*Amennyiben a vádlott a pénzmellékbüntetést nem fizeti meg, úgy azt börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre kell átváltoztatni.*”¹⁴ Lehet, hogy a javasolt szöveg érthetőbb, de biztos, hogy jogilag hibás. A helyesbített mondat ugyanis – szemben a kifogásolttal – a *vádlott általi kifizetés* elmaradásáról rendelkezik, az átváltoztatás szabálya azonban nem az ő mulasztásához fűz jogkövetkezményeket, hanem *általában* a megfizetés elmaradásához. (A pénzbüntetés ugyanis nem a vádlott személyéhez kötődő szankció, azt más is kifizetheti.) A nyelvi korrekció tehát tartalmi torzulást eredményezne. (A javasolt szöveg persze könnyen korrigálható: *Ha a pénzbüntetést nem fizetik meg, úgy azt börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre kell átváltoztatni.* De az eredeti hibás javaslat arra feltétlenül figyelmeztet, hogy csak jogász és nyelvész együttműködése hozhat megnyugtató eredményt.)

Egy másik példában a szerzők szerint „a többszörösen bővített egyszerű mondat okozza a nehézséget”. A kifogásolt szöveg: „*A Büntető törvénykönyv 99. §-a alapján rendelkezett a bíróság az I. r. és II. r. vádlottak által előzetes*

13 MINYA Károly – VINNAI Edina: Hogyan írjunk érthetően? Kilendülés a jogi szaknyelv komfortzónájából. *Magyar Jogi Nyelv*, 2018/1, 16–17.

14 Uo.

fogva tartásban töltött idő szabadságvesztés büntetésbe történő beszámításáról...”. Helyette ezt javasolták: „A bíróság a Büntető törvénykönyv 99. §-a alapján rendelkezett arról, hogy az I. r. és a II. r. vádlottaknak az előzetes fogva tartásban töltött ideje legyen beszámítva a szabadságvesztés-büntetésbe...”¹⁵

Úgy gondolom, ez ismét pontatlanságot eredményezett, mert a helyesbített szövegből egyszerűen nem derül ki, hogy ki és mikor számítja be a fogva tartásban eltöltött időt a szabadságvesztésbe. Az „arról rendelkezett, hogy... legyen beszámítva” ugyanis azt jelenti, hogy a bíróság a büntetést nem a beszámítást már elvégezve szabta ki, hanem azt az ígényt fogalmazta meg, hogy azt (majd?, valaki?) beszámítsa.

Végül volt olyan példa, amelyben a szerzők „formai, tipográfiai módosítással” kívánták volna megkönnyíteni az értelmezhetőséget. A kifogásolt szövegrész: *„Fenti cselekményével a vádlott a Btk. 2. § (1) bekezdésében foglaltakra tekintettel 1 rb. az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 186. § (1) bekezdésbe ütköző és aszerint minősülő és büntetendő közúti veszélyeztetés büntettét, 1 rb. a Btk. 271. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő és büntetendő garázdaság vétségét, 1 rb. a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő és büntetendő könnyű testi sértés vétségét valósította meg.”*Helyette ezt a tagolást javasolták:

„A fenti cselekményével a vádlott a következő bűncselekményeket követte el: a Btk. 2. § (1) bekezdésében foglaltakra tekintettel 1 rb. az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 186. § (1) bekezdésbe ütköző és aszerint minősülő és büntetendő közúti veszélyeztetés büntettét,

1 rb. a Btk. 271. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő és büntetendő garázdaság vétségét,

1 rb. a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő és büntetendő könnyű testi sértés vétségét.”¹⁶

Ez sajnos ismét pontatlansághoz vezetett, mert a javasolt szerkesztés alapján „a Btk. 2. §-ára” történő utalás csak az első bűncselekményt érinti (s ez tartalmi hibát eredményezett), szemben a kifogásolt (helyes, bár kétségtelenül „ömlesztett”) szöveggel, ahol mindháromra vonatkozott. Itt is megoldható persze a kérdés a 2. §-ra vonatkozó utalás kiemelésével, és az azt követő három bűncselekményre vonatkozó rendelkezés megfelelő tagolásával.

Valamennyi példa igazolja, hogy a nyelvi szempontok vitathatatlan fontossága ellenére gondosan ügyelni kell arra, hogy a közérthetőség (nyelvi) igénye ne menjen a jogi pontosság rovására. Kétségtelen, hogy az ítéletek,

15 Uo.

16 Uo.

határozatok nyelvezetén sokat lehetne javítani, a kifejezni kívánt jogi tartalom megváltoztatása nélkül is.

4. Mi múlhat egyetlen vesszőn

A pontosság és a nyelvtani szabályok szoros összefüggését jól érzékelteti, hogy az írott szövegben egyetlen írásjel hiánya vagy felesleges alkalmazása is eltérő tartalmat eredményezhet.

1997-ben, jogászi igényeknek eleget téve ismét közreadták az akkor hatályos büntető jogszabályok szövegét.¹⁷ Ebben a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény tényállása a következő szöveggel szerepelt:

„184. § (1) Aki közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozéka megrongálásával vagy megsemmisítésével, akadály létesítésével, közlekedési jelzés eltávolításával vagy megváltoztatásával, megtévesztő jelzéssel közlekedő jármű vezetője ellen erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával, avagy más, hasonló módon a vasúti, légi, vízi vagy közúti közlekedés biztonságát veszélyezteti, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A szövegben az eredeti közlönyállapothoz képest elmaradt a vessző, a „jelzéssel” és a „közlekedő” szavak között. Ezáltal a szöveg a jogalkotó szándékától eltérő értelmet nyert és elkövetési magatartásnak nem a megtévesztő jelzés alkalmazását (önmagában) és a közlekedő jármű elleni erőszakot vagy fenyegetést (mint egy további, az előzőtől eltérő fordulatot) tekintette, hanem a *megtévesztő jelzéssel közlekedő jármű vezetője* elleni fellépést. Tapasztalt, a közlekedési bűncselekmények területén akár csak kicsit jártas jogalkalmazó persze látta a hibát, az egyetemi hallgatók egy része azonban a hibás szöveget próbálta értelmezni.

Előfordult az is, hogy egy *felesleges* vessző okozott galibát. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény egyik módosításának a képviselő-testületek zárt üléséről rendelkező része a Magyar Közlönyben is a következő szöveggel jelent meg:

(A képviselő testület)

„a) zárt ülést tart választás, kinevezés, felmentés, vezetői megbízás adása, illetőleg visszavonása, fegyelmi eljárás megindítása, fegyelmi büntetés kiszabása és állásfoglalást igénylő személyi ügy tárgyalásakor, ha az érintett a nyilvános tárgyalásba nem egyezik bele; továbbá önkormányzati, hatósági,

¹⁷ A hatályos büntető jogszabályok gyűjteménye. Budapest, JURÓS kiadó, 1997.

összeférhetetlenségi és kitüntetési ügy, valamint vagyonyilatkozattal kapcsolatos eljárás tárgyalásakor.”

Itt az „önkormányzati” és a „hatósági” szavak közé került felesleges vessző, s így a törvény zárt ülés tartását írta elő az önkormányzati hatósági ügyeken kívül *minden további önkormányzati ügyben*. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a módosítás szinte parttalanul kiterjesztette a zárt ülések kötelezettségét, egyben azt is eredményezve, hogy az ennek ellenére tartott nyilvános üléseken hozott döntéseket törvénysértőnek kellett (volna) tekinteni. Tegyük hozzá: a módosító jogszabály indokolása – mint a nyelvtanin kívül a teleologikus értelmezés eszköze – ezúttal sem segített, s bár a rendszertani értelmezés kétségessé tette az indokolatlanul szigorú előírást, a hiba a jogalkalmazó elbizonytalanítására mindenképpen alkalmas volt.

Mint erre a helyzetet bíráló írás szerzője rámutatott, a hiba „magyarázható a futószalagon gyártott jogszabályokkal, a jogi kodifikáció felhígulásával, a kodifikációban járatlan szakemberek alkalmazásával, az utolsó pillanatban ötletszerűen beadott, átgondolatlan módosító indítványokkal.”¹⁸ Sajnos ez ma, közel másfél évtized elteltével ugyanígy elmondható.

A jogalkotó persze az elmaradt vagy felesleges írásjelek korrigálása kapcsán is törekszik a helyesírási szabályok pontos betartására ám ennek jeleit gyakran csak akkor tapasztaljuk, amikor a korábbi pusztán helyesírási hiba semmiféle értelmezési nehézséget nem okozott.

Íme erre is egy példa: a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvényt módosító 2008. évi XXVI. törvény a Btk.-t is módosította: „A Btk. 298. §-ában az „importál” szövegrész helyébe az „importál,” szöveg lép. A figyelmes olvasó talán észreveszi, hogy a módosítás a korábban az idézőjelbe tett szó után elmaradt vesszőt pótolta.

5. Gondok a jogszabályok nyelvezetében

Indokolt egy kicsit részletesebben is megvizsgálni jogalkotásunk nyelvi anomáliáit. Az Igazságügyi Minisztérium már 1977-ben – igaz, jórészt „belső használatra” jogszabály-előkészítési irányelvet adott ki. Ez pontosan megfogalmazta azokat az igényeket, amelyek aktualitásukból azóta sem vesztek. „A jogszabály szövegét a magyar nyelv helyességére, tisztaságára irányuló szabályok megtartásával kell fogalmazni. A közérthetőségre való törekvés a jogszabály szövegezésénél alapvető követelmény. A jogszabály szövegének

18 VARGA Szilvia: Egy írásjel merénylete. *Ügyvédek Lapja*, 2010/3, 11.

világosnak, érthetőnek, áttekinthetőnek kell lennie. Mellőzni kell a nehézkes mondatfűzést, rövid mondatokban kell fogalmazni. A jogszabály szövege a nyelvhelyesség szempontjaiból is kifogástalan legyen, és ezáltal a helyes nyelvhasználatra is neveljen.”¹⁹

A jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII.14.) IRM rendelet a lényegében változatlan igények megfogalmazásakor már beírta azzal, hogy „a jogszabály tervezetét a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan, közérthetően és ellentmondásmentesen kell megszövegezni.” (2. §)

Sajnos azonban mind több példát találhatunk arra, hogy ezek a követelmények nem teljesülnek. A *világosság és a közérthetőség* hiányára példa lehet a Büntető eljárási törvény következő rendelkezése:

„159. § (1) A büntetőeljárásban részt vevő személy, valamint a bírósági eljárásban az ügyészség indítványozhatja, hogy a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság az általa megismerhető ügyirat másolatát elektronikus formában adathordozón vagy az általa megjelölt elektronikus levelezési címre továbbítsa...”

Ez az előírás elsősorban a büntetőeljárásban részt vevő (laikus) személyek jogait érinti, ám amikor néhány nem jogász végzettségű ismerősömet megkérdeztem, hogy értik-e, miről van itt szó, a nemleges válasz mellett rendszerint bizonytalan vagy téves feleleteket kaptam. A szövegben az alanyok halmozása, az ügyészség kétszeri, eltérő cselekvési körben történő felbukkanása (indítványozás, továbbítás), az *általá* szó ugyancsak kétszeri előfordulása és homályos vonatkozása nem teszi világossá a szándékolt tartalmat. Jóval közérthetőbben is meg lehetett volna mindezt fogalmazni: „A büntetőeljárásban részt vevő személy indítványozhatja, hogy az általa megismerhető ügyiratot a bíróság, illetve az a hatóság, amelyik előtt az eljárás folyik, az indítványban megjelölt címre továbbítsa. A bírósági eljárásban ilyen indítványt az ügyész is tehet.”

Egy másik példa: a 259. § (2) bekezdése arról az esetről rendelkezik, „ha a titkos információgyűjtést nem maga a titkos információgyűjtést végző szerv hajtotta végre”. Ezt, ebben a formában még a bizonyos jogi előismeretekkel rendelkező egyetemi hallgató is nehezen tudja megérteni. Nem világos, miként lehetséges az hogy egy szerv, egy bizonyos tevékenységet végez ugyan, de azt nem hajtja végre. Sejtjük, hogy a jogalkotó e rendelkezést arra szánta, hogy az egyébként információgyűjtésre *jogosult* (és nem feltétlenül azt végző) szerv az általa végezhető tevékenységet delegálja. Ám nem volna jobb ezt például úgy kifejezni, hogy „ha a titkos információgyűjtés felhasználni

19 A jogszabályok előkészítése (Irányelvek). Budapest, IM, 1977.

kívánt eredménye az e célból igénybe vett szakszolgálat tevékenysége során keletkezett”?

Az *egyértelműség hiányát* mutathatja a Btk. 321. §-ában a *bűnszervezetben részvétel* bűncselekményének a szabályozása is. A tényállás azzal kezdődik, hogy „*aki bűncselekmény bűnszervezetben történő elkövetésére felhív...*”. Ez a nyelvtani értelmezés alapján egy már létező bűnszervezetet feltételez, nem foglalja magában az új, bűncselekmények elkövetésére szerveződő bűnszervezet *létrehozását* célzó magatartásokat. Meglehet, a *bűnszervezetben történő elkövetés* tartalmilag – a tényállásban ugyancsak szereplő *feltételek biztosítása* révén magában foglalhatja a szervezeti keretek megteremtését is – és feltehetően a jogalkotó szándéka is ez volt – a törvényszöveg azonban e tekintetben nem egyértelmű. (Megjegyzem, hogy más értelmezési módok itt sem segítenek, minthogy az indokolásból a jogalkotó tényleges célja ezúttal sem derül ki.) Jogbiztonsági szempontból is megnyugtatóbb lenne a helyzet, ha világos nyelvi eszközök révén is kiderülne a helyeselhető szándék, pl. így: „Aki bűnszervezet létrehozására,²⁰ vagy bűncselekmény bűnszervezetben történő elkövetésére felhív...stb.)

A *nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása* bűncselekményét (eredetileg Btk. 269/C. §) ezzel a szöveggel fogadták el és ezzel is volt évekig hatályban: „Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és (!) más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel, bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” Nyilvánvaló, hogy az „és” kötőszó a konjunktivitás megjelölésére szolgál, a tényállásban ezzel összekötött elemek együttes megvalósulása szükséges. A módosításig viszont e nyilvánvaló követelmény alapján nem lehetett volna az ellen eljárni, aki ugyan súlyos emberiség elleni bűncselekményt vont kétségbe, a népirtást viszont nem tagadta.

A hasonló hibáknak jócskán voltak előzményei is, úgy tűnik, örök problémáról van tehát szó.

Egy korábbi példát említve: a *tiltott határátlépés* tényállása nyelvi szempontból sokáig a helytelen jogszabály-szövegezés iskolapéldája volt. Az 1978. évi IV. törvény (korábbi Btk.) eredeti rendelkezése szerint a bűncselekményt az valósította meg, aki „... a külföldre utazás és (!) a külföldön tartózkodás szabályainak kijátszásával tartósan külföldön marad...”.

20 Ez egyébként magában foglalja a bűncselekmény bűnszervezetben történő elkövetésére vonatkozó felhívást, hiszen a bűnszervezet eleve súlyos bűncselekmények elkövetésére alakul. Így a második fordulatra (bűncselekmény bűnszervezetben elkövetésére) e változat esetében nem is lenne feltétlenül szükség.

Itt is világos, hogy a jogalkotó célja nem lehetett az, hogy a *külföldre utazás* és a *külföldön tartózkodás* szabályait *egyaránt* megszegő elkövetőt fenyegetse; a bűncselekményt megvalósultnak tekintettük, ha a külföldön maradáshoz akár a külföldre utazás, akár a külföldön tartózkodás szabályainak megsértésével követték el. A törvényszöveg és a gyakorlat ellentmondása azonban szembe-tűnő volt. A tényállás későbbi módosítása során – amikor már csak a fegyveres elkövetést kívántuk büntetni – a jogalkotó újabb, ezúttal más hibát vétett: a törvényszöveg szerint tiltott határátlépés miatt az felelt, „Aki a Magyar Köztársaság államhatárát engedély nélkül, vagy meg nem engedett módon fegyveresen lépi át”. Ez természetesen csak úgy volt értelmezhető, hogy tilos a határt átlépni engedély nélkül, továbbá tilos meg nem engedett módon, fegyveresen is. (Arra már csak legyinthetünk, hogy a törvényszövegben a *módon* és a *fegyveresen* között vessző sem szerepelt). A helyes fogalmazás az lett volna, hogy „... fegyveresen, akár engedély nélkül, akár más meg nem engedett módon”. Még az sem lett volna baj, ha csupán az szerepelt volna a tényállásban, hogy *fegyveresen, meg nem engedett módon*, hiszen az engedély nélküli átlépés nyilvánvalóan nem sorolható a megengedett lehetőségek közé. Felesleges volt tehát az engedély hiányát az egyéb meg nem engedhető módok közül kiemelni, s ezáltal ok nélkül bonyolítani a tényállást.

Hasonló hibát követtek el a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényben, ahol három évig ez a rendelkezés volt hatályban: 35. § (3) bekezdés „Nem minősül szabad felhasználásnak - függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e -, ha a műről számítógéppel, illetve elektronikus adathordozóra mással készítettnek másolatot.” A mondatszerkezetből adódó kétértelműség világos: a rendelkezés nyelvtani értelmezése szerint a mással készítettet másolat csak elektronikus adathordozó használata esetén volt tilos, számítógép igénybevétele esetén nem. A hiba itt is feltűnhetett, mert 2004-től a szöveg változott: „Nem minősül szabad felhasználásnak - függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e -, ha a műről más személlyel készítettnek másolatot számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra.”²¹

Nyelvhelyességi problémát okozhat a határozatlan, illetve a határozott tárgyhoz kapcsolódó állítmány eltérő ragozása is. A Btk. 405. § (1) bekezdésében olvasható bűncselekmény (a tartozás fedezete elvonásának tényállása) ma így kezdődik: „Aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetét szolgáló vagyont... elvonja...” A tárgy itt attól nem válik határozottá, hogy jelzős szerkezettel társul,

21 A gyakorlatban alkalmazhatatlan előírás azóta teljesen megszűnt – gondoljunk arra, hogy korábban, ha valaki a saját gépén maga másolt, az szabad felhasználásnak minősült, ha erre akár a vele együtt lakó családtagját kérte, szerzői jogsértést követett el.

tehát így lenne helyes: „Aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetül szolgáló vagyont...*elvon*”. Az sem lenne baj, ha határozott névelővel mégis konkretizálnánk a lehetséges tárgyat („aki az írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetül szolgáló vagyont...”), s ekkor maradhatna a jelenlegi állítmány.

Nyelvi pontatlanság figyelhető meg a Btk. 248. §-a kapcsán is (*hulladékgyártás rendjének megsértése – Btk. 248. §*), ahol a (2) bekezdés hipotézisének lényege így hangzik: „Aki arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen...hulladékot elhelyez...”. Itt az „arra a célra” kifejezés a cél megjelölése nélkül értelmezhetetlen és zavaros mondatszerkezetet eredményez. Egészen egyszerűen elhagyható lenne, mert érdemi funkciója nincs.

Felesleges és nyelvtanilag nehézkes szerkezetet figyelhetünk meg az *embercsempészés* hipotézisének megfogalmazásánál is (Btk. 353. (1) bekezdés): „Aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt...”. Itt a „más által” szavak bizvást elhagyhatóak lennének, saját magának ugyanis nem tud senki segíteni. (A büntetőjogban legfeljebb a jogos védelem körében értelmezhető a „segíts magadon...” bölcs tanácsa). Semmiféle értelmezési nehézséget nem okozna a világos, rövid és szabatos megfogalmazás: „Aki államhatár jogellenes átlépéséhez segítséget nyújt...”.

Időnként szakterületük kiválóságai is rámutatnak egyes nyelvhelyességi, megfogalmazásbeli hibára.

Bócz Endrénél olvasható a következő megállapítás:

„2011. június 14.-től július 11.-ig tartó heves viták után megszületett a törvény a büntetőeljárásról szóló törvény (Be.) módosításáról a következő rendelkezéssel: 'A Be. 17. §-a az alábbi (9). bekezdéssel egészül ki: 'az eljárásra kiemelt ügyekben (Be. 554/B. §) az a bíróság is illetékes, ahol az ügyész – a legfőbb ügyész döntése alapján – az eljárás ésszerű időn belül való, illetve soron kívüli elbírálásának biztosítása végett vádat emel.' A többszáz képviselő közül egy sem – s a jelek szerint a nyelvhelyességi ügyekben oly kényes ízlésű köztársasági elnök sem – vette észre, hogy ez a mondat pusztán nyelvtani szemszögből is zavaros, súlyosan sérti a magyar nyelv szórendi szabályait. Szakmai – jogi – értelemben is rossz ez a mondat, hiszen a bíróság nem az 'eljárást' bírálja el, hanem a vádat. Az eljárás soron kívüliségét maga a törvény teszi kötelezővé. Erről tehát felesleges beszélni, az időszerűség ('ésszerű időn belül való' döntés) igénye pedig nem az illetékes ügyészt a vádemelésnél vezérlő cél, hanem olyan szempont, amely – célként – a legfőbb ügyész számára is mértékadó a kijelölendő bíróság kiválasztásánál.”²²

22 Bócz Endre: A törvény szava. *Élet és Irodalom*, 2011. július 22.

Sárközy Tamás is megemlíti egy érdekes, a magyar jogi nyelv sajátosságait is jellemző értelmezési (és a lefordíthatóságot is nehezítő) példát: „[az új magyar Ptk. jogi személyekről szóló harmadik könyve – éppúgy, mint a magyar jogszabályokban ez általános és a Ptk. többi könyvére is jellemző –, imperatív kijelentő módban van fogalmazva és a törvényszöveg gyakran használja a 'kell', 'kötelesek' kifejezéseket is. Igen ám, de a Ptk. harmadik könyv 4. §-a kimondja, hogy főszabályként a jogi személy alapítói a létesítő okiratban a Ptk. szabályaitól eltérhetnek. Mondjuk a Ptk.-ban az szerepel, hogy a részvénytársaságnál könyvvizsgálót 'kell' választani. Az általános eltérésre lehetőséget adó 3:4 § folytán azonban e szabálytól a létesítő okiratban az alapítók elérhetnek. Azaz a 'kell' mégsem kell. No, fordító: hogyan lehet ezt a jogszabályi konstrukciót egy külföldi olvasó számára érzékeltetni?”²³

Végül, sajnos előfordultak és ma is előfordulnak a jogszabályok szövegében és indokolásában bántó nyelvi szabálytalanságok, helyesírási hibák is. Íme néhány példa:

- „az ügyész indítvány tesz...büntetés alkalmazására annak alsó és felső határának megjelölésével” (1998. évi XIX. tv. 538. § (10) bekezdés). Az *alkalmazásnak* nincs alsó és felső határa.
- „a tanács elnöke a különösen védett tanúhoz kérdést tesz fel” (1998. évi XIX. tv. 268. § (4) bekezdés). A kérdést nem valakihez, hanem *valakinek* teszik fel.
- „... megmutatkoztak azon szakmai és gyakorlati hiányosságok, melyek korrekciója a gazdasági élet szabályszerű működésének támogatása érdekében napjainkra halaszthatatlanná váltak” (2011. évi LXXXIX. tv. Általános indokolása). Itt egyes számú alanyhoz (korrekciója) többes számú igei állítmány („halaszthatatlanná váltak”) kapcsolódik.
- „A jelenlegi Be. -ben csak együttműködő gyanúsítottat lehet poligráffal vizsgálni, csak lehetőség a szakértőt rendbírsággal súlytani (sic!) határidő túllépés miatt” (2011. évi LXXXIX. törvény, 23. §-hoz fűzött indokolás). A Magyar Közlönyben is így megjelent bántó és sajnos nem egyedi helyesírási hibán kívül pontatlanság is felvethető: poligráffal a szaktanácsadó sohasem a vallomástevőt, még csak nem is a vallomást, hanem a vizsgált személy fiziológiai tüneteinek a tudatosan formált változó körülményekhez képest történő változását vizsgálja.

A további (sajnos nem nehezen fellelhető) hibák sorolása helyett álljon itt

23 SÁRKÖZY Tamás: *Civiljogi kodifikáció és a nyelv*. In: Gazdasági civiljog – kormányzástan – sportpolitika. Budapest, HVG-orac, 2015. 77–78.

befejezésül egy akár derűsnek is nevezhető példa. A csődbűncselekmény (Btk. 404. §) tényállásában a következő eredmény olvasható: [aki valamely a törvényben felsorolt magatartásával] „a hitelező vagy hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja...” A hitelezők *vagyon* igényeinek kielégítése helyett *hitelezők kielégítésének* törvényszövegbe foglalását Szádeczky-Kardoss Irma szellemesen „pongyolán sikamlós kétértelműségnek” minősítette.²⁴

6. A jogalkalmazás nyelve

Sajnos, a nyelvi kultúrát tekintve nem jobb a helyzet a mindennapos jogalkalmazás során sem. Ez egyaránt megfigyelhető az írásbeli és a szóbeli kommunikáció során.

A rengeteg pontatlanság, nehézkesség kart karba öltve járnak a nyelvhelyességi hibákkal, kölcsönösen erősítve és prolongálva egymást. Minthogy ez egyáltalán nem új probléma – lényegében az önálló magyar jogi nyelv kialakulása óta kísért –, csak röviden utalok néhány változatlan jelenségre.

A teljesen magyartalan és a felelősséget is elfedő szenvedő szerkezetek minden korábbi erőfeszítés ellenére továbbra is virágznak. Tucatszám találkozunk naponta a „megállapítást nyert”, „meg lett tartva”, „ki lett képezve”, „elő volt írva” „lefoglalásra került” „módosítva lett” stb. kifejezésekkel.

A határozatok „fent nevezettekkel” vagy „alábbiakban felsoroltakkal” kapcsolatban „foganatosított intézkedéseket” írnak le gyakran olyan egyeztetéshiányos körmondatokban, hogy még jogászi felkészültséggel is csak többszöri olvasásra lehet megérteni a lényegüket.

Tipikus hiba a jelzős és birtokos szerkezetek hibás használatából, helytelen szórendjéből adódó zavar (*pl. Az asztalon lévő Sz. Erzsébet táskájában talált V. Rudolf pénztárcáját eltulajdonította*),²⁵ az „ami” és „amely” vonatkozó névmások, a határozott és határozatlan névelők indokolatlan felcserélése,

24 SZÁDECZKY-KARDOSS Irma: A jogi szaknyelv történeti kutatási szerepe. *Győri Tanulmányok*, 1998/20, 138.

25 Még konferenciák és tanácskozások meghívóiban, rangos intézmények is elkövetik ezt a hibát. Az egyik meghívó szövege szerint például *Beszámoló az OKRI-ban folyó fiatalok budapesti fiúk kriminológiai vizsgálatáról* (OKRI-2013). A cím igen zavaró, még ha tudjuk is, hogy az OKRI-ban fiatalok fiúk nyilván nem folynak. S íme egy másik meghívó: *A jogalkalmazó szervezeteknél megvalósuló szerzői jogi jogsértésekkel foglalkozó képzések áttekintése* (Hamisítás Elleni Nemzeti testület 2009). Ezúttal is megnyugodhatunk: a meghívó szövegével ellentétben valójában a képzések, s nem a jogsértések zajlanak a jogalkalmazóknál.

felesleges használata vagy éppen elhagyása (*sértett odalépett vádlotthoz*). Egyes kriminalisztikai esetek felidézése során a nyelvi fordulatok körében ma már szerencsére ritka az „emberke”, vagy „úriember” (amit az alany pontos meghatározhatatlansága miatt használtak előszeretettel), de tartja magát például az olyan időmeghatározás, ami továbbra is a *hat óra magasságában* és hasonló kifejezéseket részesíti előnyben. A beszélt jogi nyelvben a törvényhelyek idézése továbbra is tőszámnevekkel történik sorszámnevek helyett (pl. *A Btk. tíz szakasz három bekezdése*).

Az már a nyelvi igényesség körébe tartozó kérdés, hogy a tudományos igényű jogi szövegekben is naponta többször találkozunk olyan kifejezésekkel, amelyek önmagukban persze nem hibásak, valamikor talán eredetiek voltak, akár a nyelvhasználatot színesíteni képes szinonimaként is megállták a helyüket, mára azonban eredetiségüket veszített elkoptatott „kurzus-panelekké” váltak (pl. „Vegyük górcső alá”, hogy ebben a „paradigmaváltásban” a „taláros testület” „a kihívásoknak megfelelően” „különös tekintettel” „oroszlánrészt” vállalt).

Jogászok jelentős része kezdi csaknem minden mondatát a „következés-képpen” – kevésbé „igényesek” az „ugye”, „ugyebár” szóval, így próbálva logikai kapcsolatot mutatni olyan korábbi mondatai között, ahol ez a logikai kapcsolat nem feltétlenül fedezhető fel.

A jogszabályok nyelvéből átvéve tekintélyesebbnek hangzik, az „ekként” és az „akként”, mint az egyszerű „így” vagy „úgy”, s ha valaminek az érvelő szerint nincs alapja, az „nem fog helyt”.

7. A jogtudomány nyelve

Utoljára hagytam a jogtudomány nyelvét. Az öröklött gondok itt sem csekélyek. Szász-Schwarz Gusztáv már a múlt század elején szellemesen megfogalmazta az „eredendő bűnt”.

„Minden tudomány célja, hogy világot gyűjtson a homályban. Ezért nem tudományos írás az olyan, amely a maga homályos előadása által a világot is homályba borítja. Mégis – csudálatos – ez a külföldön már régen elhagyott írásmód mifelénk Magyarországon még mindig tartja magát. Különösen jog- és államtudományi irodalmunkban még széltében dívik, hogy a legegyszerűbb gondolatokat a leghozzáférhetlenebb formákba öntik. Ha ez csak alaki ügyetlenség lenne, csak sajnálni lehetne. De van benne tudatos célzatosság is, és ezért el kell ítélni. Ennek az írómodornak mindenkor az volt a titkos sugallója, hogy a fontoskodó ruházat redőivel palástolja a vékony tartalmat [...] A tudomány kezdőkorában, midőn még egy privilegizált papi osztály a tu-

domány monopolizálásával a hatalmat akarta biztosítani a tudatlan nép felett, ez a titkos céhbeli nyelvezet is egyik védőbástyája volt ennek a tudományos osztályuralomnak. Az egész középkoron át így már a latin nyelv használata által is távol tartották a közértelemet a tudomány ákom-bákomjától. És amikor a tudományban a latin nyelvet a modern nyelvek használata váltotta is fel: a tudósok megtartottak egy külön, fontoskodó tolvajnyelvet, hogy a közönséges ember meg ne értse, hogy ők maguk milyen sokat nem értenek. [...]

Négy kategóriát lehet megkülönböztetni a mi jog és államtudományi íróink között.

Az első és legszámosabb osztály oly írókból áll, akiknek vékony mondanivalójuk van és ezt a vékonyat abban a sötét 'tudományos' generálzaftban találják.

A második, sokkal gyérebb számú osztályt azok alkotják, akiknek van ugyan saját gondolatjuk, de a nehéz ruházattal, amit rája aggatnak súlyosabbnak akarják azt feltüntetni, mint amilyen.

A harmadik osztályban vannak a sekély gondolkodásúak, akik legalább elég becsületesek arra, hogy nem fontoskodnak, közönséges gondolatokat közönséges formákba öntenek.

És csak a negyedik osztályban vannak azok, – de istenem, milyen kevesen vannak! – akik tartalmas dolgokat mondanak el egyszerű nyelven.

Hazug volnék, ha minden egyes osztály leírásánál, midőn íme itt sorba állítottam, bizonyos élő nevekre nem gondoltam volna: de bolond volnék, ha mindjárt meg is nevezném. De erre szükség sincsen. Az olvasó ez osztályozás elolvastán bizonyára maga is fogja tudni, mely nevek, mely osztályba illenek. Már most senkitől sem lehet követelni, hogy bölcsebb dolgokat tudjon írni, mint amilyenek tőle telnek. Fizikai törvény, hogy semmi üvegből több ki nem jöhet, mint amennyi benne van. De, amit minden írótól követelni lehet, az; a becsületeség. Ne akarja senki a maga gondolatát többnek, mélyebbnek súlyosabbnak feltüntetni, mint amilyen.²⁶

Máig ható tanácsok ezek. Szerkesztőként is úgy látom, a bennfentes körülményesség, a gondolatmenet követhetlensége, az érthetetlen összefüggések ötletszerű felbukkanása a jogi publikációkban már talán ritkább, de több mint száz év elmúltával is változatlan kortünet. A (többnyire fiatal) szerzők tanulmányaiban gyakoriak a közel féloldalas körmondatok, elmulasztják alany és állítmány egyeztetését, hibás a szórend, s az előzmények terjengőssége legtöbbször nem áll arányban a belőlük levonni próbált következtetés súlyával, tartalmával.

26 SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Parerga. Vegyes jogi dolgozatok*. Budapest, Athenaeum, 1912, 507–508.

Nem segíti a helyzet javulását, hogy napjainkban nagyon könnyűvé vált a publikálás. Az Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottsága nemrégiben százon felüli olyan hazai folyóiratot minősített, amelynek a tematikája szorosan kötődik a joghoz. Az elektronikus lehetőségek ezt a számot nem csekély mértékben tovább növelik. Ilyen körülmények között nehezen tartható fenn az elvárt színvonal, s ennek a nyelvi igényesség is kárát látja. Jó lenne, ha általánossá válna az a gyakorlat, ami különösen jelentősebb munkák közközre bocsátása előtt nem nélkülözné a nyelvi lektorálást, s még jobb lenne, ha a lektor tanácsaiból, javaslataiból okulna is a szerző.

Hozzá tartozik azonban a kép teljességéhez, hogy nem csekély számban vannak azért nagy tudású, s egyben „jó tollú” jogi írók, tanárok, tudósok, akik ébren tartják azt a reményt, hogy bonyolult jogi összefüggések egyszerűen megfogalmazhatók tartalmuk sérelme nélkül is.

8. Reménykedő végszó

Noteszlapjaim végére érve – ahogy már a bevezetőben, mentegetődzve előre vetítettem – ne várja tőlem az olvasó, hogy e rövid feljegyzésekhez általánosabb, messzebbre mutató tanulságokat fűzzek. Néhány adalékkal, széljegyzettel, szemelvénnel kívántam csak bővíteni a szerencsére folyamatosan napirenden tartott diskurzust.

A nyelv, s benne a jogi nyelv alapvető munkaeszközünk. Bármennyire nemzetközivé válik és digitalizálódik is a világ, nem csökken a szerepe, jelentősége anyanyelvi kommunikációnknak, hagyományos verbális és írásos kapcsolatainknak. Mindezt a rohamosan terjedő rövid és gyors elektronikus közlési formák nem helyettesíthetik, legfeljebb néhol egyszerűsíthetik. (Azon az áron, hogy kapcsolatainkat sajnos sivárabbá is teszik.)

A jog nyelvének területén tehát nem kell, talán nem is szabad az általános nyelvhasználattól eltérő lényeges sajátosságokat, speciális vonásokat keresnünk vagy igényelnünk, s a nyelvi formák, kifejezések kapcsán valószínűleg „fejlesztünk” sincs mit. Úgy vélem, nem annyira a jogi nyelv szorul megújításra, inkább (továbbra is) a nyelvhez való viszonyunk. Itt van szükség tanulásra, nagyobb következetességre, igényességre, tudatosságra. Elsősorban arra, hogy tovább keressük azt a kényes egyensúlyt, ami *szakszerűség és közérthetőség* között próbál kompromisszumot teremteni. Egyik esetében sem indokolatlan engedelmények árán, de kölcsönösen, jobban figyelve egymás szempontrendszerére. Ebben anyanyelvünk sokak által irigyelt sokszínűsége, gazdagsága – ha értően és szeretettel élünk e lehetőséggel – sokat segíthet.